

Становище

От проф. д-р Николай Ненов,

Директор на Регионален исторически музей – Русе

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на тема: „Ролята на дарителството за развитие на музейните колекции в България”, професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки, от докторант Милена Гришева Катошева, с научен ръководител проф. д. изк. Симеон Недков, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Настоящият текст се фокусира към началото на институцията Музей и търси форми за споделяне на наследство, като се опира на широк спектър от дейности на активни личности, допринесли чрез даренията си за създаването на множество днешни музеи. Дарителството като знак и воля от особен жест се превръща в публичен модел за събиране на ценности и начин за представянето им пред аудиториите. От своя страна формирането на колекции говори за развитието на отношение към миналото, за валоризиране на части от него и за постепенното създаване на елементите на наследството, с което се гордеем.

Първа глава от текста се спира на темата за Музея и неговите колекции, която е малко разработвана у нас, но всъщност е базова, тъй като именно доброто познаване на колекциите може да създаде идентичност на съответната институция, може да очертае разлики между един или друг наш музей. Тази възможност е особено важна в днешните реални български условия, където отделните музеи твърде често си приличат, а експозициите им показват сходни артефакти. В този контекст дарителството като форма на обогатяване на колекциите е посочено не като вариант, а почти като единствен ход за множество от музеите. В тази глава е включен и моментът, обвързан с признателността към жеста на дарителя, обсъдена е възможността вписванията в специални книги на дарителите да станат системни, а не инцидентни, както е в настоящето.

Втора глава се съсредоточава върху исторически преглед на дарителството в България, спира се подробно на публикуваните сводове с дарители, на проучванията по темата,

както и върху нормативната база у нас. Проследена е в основни линии темата за дарителството в различни исторически периоди у нас, съвместно са потърсени връзките с музея. Разбира се, отбелязана е и промяната на системата след септември 1944 г., но по мое мнение липсва обяснение на характера на тази промяна, тъй като тъкмо такова обяснение би осветлило както формата на дарителството, така и същината на даренията, в голяма част – съсредоточени около пропагандната идеологическа същност на властващата система. На стр. 75 е описано движението „Народната памет разказва“, чиито цели са представени като „обогатяване и съхраняване на културно-историческото наследство“. Разбира се посоченият цитат е верен – дори самият термин „културно-историческо наследство“ е изкован във времето на социализма, когато се появяват и структурите на Дирекции „КИН“ към всеки окръжен (тогава) град. Фактът, че не се познават резултатите от това „движение“, че не е проследена методологията на работа, води до едностранчиво представяне на тази форма на културна политика – при което не са посочени идеологическите основания на инициативата, които не се фокусират непременно върху наследството, а търсят свидетелства в подкрепа на действащия режим и търсят основания за съществуването му.

Същата безкритичност по отношение на периода се проявява и в прилагането на списък на големи дарители на Фонд „13 века България“, на първо място в който стои името на голямата комунистическа функционерка Цола Драгойчева.

В трета глава се описва съвременното състояние на дарителството в музеите у нас. Тук докторантката се е доверила на количествените методи, като е създала две анкети. Благодарение на тях тя е получила сигурна основа за описание на съществуващата ситуация с даренията в нашите музеи. В същото време, пренебрегвайки качествените методи, каквито са интервютата, тя се е лишила от възможността да достигне до други, различни ъгли към темата, които биха обогатили контекста на дарителството като съществен елемент в съществуването на музеите. Анкетите с дарители осветляват мотивите за даряване, а чрез проследяването им може да се очертае профила на съвременния български дарител. Това е съществен елемент в проучването, който би трябвало да стане достояние до повече музейни институции, тъй като чрез познаване на мотивацията всяка една от институциите на паметта би могла да изработи собствен подход, да изгради обосновано отношение към своите дарители, стига да ги познава добре.

Предложената тема за защита се отличава със своя актуалност и възможност за нов, специфичен поглед към темата за даренията, която тя разширява по много начини, а един от особено важните и необходими е темата за доброволчеството. Доброволците в музеите, в неправителствения сектор и изобщо в публичните институции съществуват, макар не винаги да бъдат разпознавани и подкрепяни. Прегледът на темата и на публикациите, свързани с нея, категорично причисляват доброволчеството към дарителството и се фокусират върху актуалните начини за работа на българските музеи. В случая аз не разбирам нуждата от настоящия фокус върху съществуването или не на клубове за доброволци, тъй като не наличието на формални институции правят важен самият акт на доброволчество, но приемам тази особеност като проява вероятно на собствен опит на докторантката, който тя желае да сподели. В този контекст държа да отбележа, че от моя гледна точка не би могло да се получи изравняване между „доброволци“ и „приятели“ на музеите, каквото сякаш се търси на стр.107 в текста. Според мен основните разлики между тези две групи се състоят в съпричастността към каузата на съответната институция, при което при вторите би трябвало да се наблюдава продължителност на намеренията, а не толкова инцидентност, характерна за доброволчеството.

Прави впечатление, че като цяло текстът основно гравитира около темата за дарителството като водещ елемент в работата на музея, поради което не може да не се запитаме – ако дарителството има основна роля за изграждането на нашите музеи – и то не само в началото на създаването им, но и в съвременността (дарителството „е основен източник за попълване на музейните колекции от тяхното създаване до днес“, стр. 152), то тогава защо плащаме заплати на десетките уредници в музеите, които явно не си вършат работата, а чакат на съвестните дарители да формират колекциите в поверените им институции. Не бих могъл да се съглася с позицията за лидерство на даренията в работата на музеите, тъй като не става ясно – как така дарителят ще знае по-добре какво точно е нужно за музейния фонд, от все пак обучен музейен работник? Като цяло темата се съсредоточава върху практики у нас, които са проследени във времето, но не са съпоставени с подобни практики извън страната – така остава важният въпрос – в каква насока се развиват взаимоотношенията между музеи и дарители у нас? Дали случващото се е закономерност или е изключение?

Темата за връзката между даренията и експозициите от стр. 108 може да ни даде част от отговорите на въпросите – безспорно е, че множество от дарителите биха искали да

видят своите предмети в изложба, тъй като това би остойностило техният жест. Докторантката е потърсила достатъчно примери за темата за дарителските изложби, която се оказва жива практика на много места в страната. Все пак ще посоча, че всъщност въпросните изложби не винаги отговарят на това определение – и ще дам пример с работата на музея в Шумен и изложбата с название „Точно и навреме“. Там са представени дарени на часовници, но инициативата за това бе изцяло на музейните специалисти. Т.е. не дарителството е водещо.

Политиките за „овластяване на публиките“ и работа с местните общности по създаване на локални форми на репрезентации на наследствата – чрез дарения или чрез съчетаване на налични колекции в музея и допълване с дарения, при което изборът на тема, както и реализацията на конкретната изложба би бил преимуществено на публиките (и дарителите), съвместно с експертите – тази форма на партньорство все още не е достатъчно популярна у нас. Но това е тема, която следва да има място в такъв обобщаващ поглед към темата за дарителите и музея и аз се надявам, че в бъдеще докторантката ще отдели внимание и на тези процеси, тъй като не винаги връчването на награди е по-важно от изграждането на партньорства. Струва ми се, че тъкмо това е подчертала и докторантката в Заключението си на стр. 149 – че традицията на дарителството има способността да се променя според обществените потребности. Този извод подчертава социокултурния характер на дарителството – не толкова на уникалността на жеста, колкото на обвързването му с общността и нейните институции на паметта.

Определено сред основните заслуги на настоящия текст са наблюденията в сферата на взаимодействието на Музея с дарители, тъй като е видно, че резултатът от този процес рефлектира в съвременната активност на институциите. Сама част от активно работещите музейни специалисти, докторантката явно има усета и влечението към темата, в която се е вписала в последните години, при което свидетелски и „от вътре“ познава част от примерите, на които се спира. Това ѝ позволява да очертае редица слаби страни във взаимоотношението Музей – Дарител, при което длъжници остават музеите.

Като цяло текстът отговаря на изискванията на научен текст за присъждане на образователната и научната степен „доктор“. Дисертацията е разработена по важна тема, проблематиката е изследвана върху самостоятелно събран емпиричен материал от

дисертантката. Авторката показва умения за интерпретация на резултатите от изследването, както и за анализ върху отделните топови. Представена е богата библиография по темата, която е използвана адекватно. Текстът, написан от позитивистична позиция, има научна стойност и дава ново знание за тема, която обвързва музеите и дарителството, проследена в миналото и в съвременността.

За изследването са употребени документални източници, музеоложки изследвания, нормативни документи, публични отчети на музеи, електронни ресурси, провеждани са анкети, използвани са различни подходи. Чрез своите изследвания и анализи докторантката е уловила промените, открила е и е посочила механизмите на взаимодействие между дарителите и музеите у нас. Ето защо смятам, че дисертационният труд на Милена Гришева Катошева за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на тема: „Ролята на дарителството за развитие на музейните колекции в България”, е успешно защитен и заслужава положителна оценка.

07.08.2018 г.

Изготвил становището:

Русе

/проф. д-р Николай Ненов/